

Kislexikon

Szerkesztőségünk jelen rovattal lapunk azon olvasóira gondol, akik egy-egy nem közismert fogalom hallatán lexikonért nyúlnának. Kislexikonunk a lap írásaiban előforduló kifejezések rövid, „felhasználóbarát” összefoglalásával kíván eligazítást nyújtani a biztonság- és védelempolitika fogalmi és szakkifejezés-rendszerében.

Kollektív biztonság

(collective security)

Egy ilyen rendszer tagjai kötelezik magukat arra, hogy egy (vagy több) tagnak egy másik (vagy több) tag általi fenyegetettsége vagy megtámadása esetén katonai eszközök bevonásával közösen segítséget nyújtanak. A kollektív védelemmel ellentétben a kollektív biztonság befelé irányul, s nem egy bizonyos állam vagy államcsoport ellen. A potenciális „ellenség”, vagy jog-, illetve békeszegő kiléte nincs eleve előre meghatározva. A kollektív biztonsági rendszer tagjainak sokkal inkább arra kell késznek lenniük, hogy bármelyikük ellen haladéktalanul megtegyék a szükséges kényszerintézkedéseket. A kollektív biztonságnak ez a koncepciója nemzetközi jogilag először a Népszövetség 1919-es alapszabályában, valamint módosított formában az ENSZ 1945-ös alapokmányában jutott kifejezésre. Ugyanakkor a kollektív biztonság fogalmát sem a Népszövetség, sem pedig az ENSZ Alapokmánya nem említi szó szerint. Az ENSZ Alapokmányának 43–48. cikkelyei a kollektív biztonság kényszerjellegű intézkedéseit irányozzák elő, ezeket az intézkedéseket azonban eddig még nem foganatosították.

Kollektív védelem

(collective defence)

A kollektív védelem esetén a szövetség tagállamai kötelezik magukat arra, hogy külön és együtt katonai eszközök bevonásával segítségére lesznek egy (vagy több) tagállamnak egy szövetségen kívülről jövő fenyegetés vagy támadás esetén. A kollektív biztonsággal ellentétben a kollektív védelem kifelé irányul.

Kooperatív biztonság

(cooperative security)

A kooperatív biztonság az államok biztonságpolitikai együttműködésének a legáltalánosabb formája, több állam közös fellépése olyan fenyegetésekkel szemben, amelyeket minden résztvevő annak tart, vagy szélesebb értelemben államok közötti olyan politikai és jogi kapcsolathálózat, amely biztonságukat növeli. Nem szükségszerűen szövetségen belül valósul meg, amely a kölcsönös, szerződésben rögzített segítségnyújtási ígervényekkel ennél több. Kevesebb a kollektív biztonságnál is, amely szintén előzetesen rögzített kötelezettségeket tartalmaz. A kooperatív biztonság nem szükségképpen erőszakmentes, de lehet az is. A kollektív biz-

tonsággal és a kollektív védelemmel ellentétben a kooperatív biztonság nem tartalmaz katonai segítségnyújtási kötelezettségeket. Magában foglalja a nemzetközi szervezetekben való tagságot éppúgy, mint a konkrét, a haderő-korlátozás betartásának ellenőrzésére született megállapodásokat és a multi-, illetve bilaterális egyezményeket.

Segítségnyújtási kötelezettség (*guarantee of assistance*)

A segítségnyújtási kötelezettségek a kollektív védelemnek, tehát a szövetségeknek, de a kollektív biztonság rendszereinek is integráns részét képezik. A tagországok kötelezik magukat arra, hogy egyénileg vagy együtt, katonai eszközök bevonásával egy (vagy több) tagországnak a segítségére lesznek fenyegetés, vagy külső, illetve belső támadás esetén.

A legismertebb segítségnyújtási kötelezettségeket az 1949-es washingtoni észak-atlanti szerződés 5. cikke tartalmazza: „A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak

tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket – ideértve a fegyveres erő alkalmazását is –, amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”

A Nyugat-európai Unió 1948-as brüsszeli szerződésében a szerződő felek az V. cikkelyben fegyveres támadás esetére ígéretet tettek egymásnak „minden hatalmukban álló katonai és egyéb segítség és támogatás megadására”. Ez a megfogalmazás valamivel erősebb, mint az észak-atlanti szerződésé, mégse volt gyakorlati jelentősége, mivel nem álltak mögötte katonai képességek. Az Európai Unió 2004-es alkotmánytervezete, majd a 2007-es lisszaboni szerződés is átvette ezt a megfogalmazást. A tagországok részvétele mindazonáltal „nem érinti az egyes tagállamok biztonság- és védelempolitikájának egyedi jellegét”. ■

E számunk szerzői

Marsai Viktor, az NKE oktatója

Kelemen Csaba, a BCE doktorandusza

Marosvári Csaba, University of North Carolina at Chapel Hill kutatóasszisztense

Varga Ádám, a Külügyminisztérium munkatársa

Szenes Zoltán, az NKE egyetemi tanára

Tálas Péter, az NKE SVKI igazgatója

Dobos Gábor, az NKE doktorandusza

Répási Krisztián, az NKE doktorandusza

Neszmélyi György, a Külügyminisztérium munkatársa

Háda Béla, az NKE SVKI munkatársa

Ablaka Gergely, az ELTE oktatója

Csiki Tamás, az NKE SVKI munkatársa

Gazdag Ferenc, a NKE egyetemi tanára